Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 16 januari 2025*

”Begäran om förhandsavgörande – Straffrättsligt samarbete – Direktiv (EU) 2016/343 – Rätt att närvara vid rättegången – Artikel 8.2 – Rättegång efter vilken en fällande eller frikännande dom meddelas i den tilltalades utevaro – Villkor – Artikel 8.4 – Skyldighet att underrätta den utevarodömde om vilka rättsmedel som står till buds – Artikel 9 – Rätt till en ny rättegång eller annat rättsmedel som medger en ny prövning av sakfrågan och som kan leda till att det ursprungliga avgörandet upphävs – Artikel 10.1 – Rätt till ett effektivt rättsmedel – Nationell lagstiftning som uppställer som krav för rätt till en ny rättegång att den utevarodömde ger in en ansökan om återupptagande av brottmålet till en angiven domstol, vilket är förenat med ett krav på personlig inställelse”

I mål C-400/23,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Sofiyski gradski sad (Stadsdomstolen i Sofia, Bulgarien) genom beslut av den 29 juni 2023, som inkom till EU-domstolen den 29 juni 2023, i brottmålet mot

VB,

ytterligare deltagare i rättegången:

Sofiyska gradska prokuratura,

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av ordföranden på tredje avdelningen C. Lycourgos (referent), tillika tillförordnad ordförande på fjärde avdelningen, samt domarna S. Rodin och O. Spineanu-Matei,

generaladvokat: J. Richard de la Tour,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– Europeiska kommissionen, genom M. Wasmeier och I. Zaloguin, båda i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: bulgariska.

och efter att den 11 juli 2024 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 8.4, 9 och 10.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden (EUT L 65, 2016, s. 1).

2 Begäran har framställts i ett brottmål mot VB angående gärningar som kan utgöra brott på vilka fängelse eller annan frihetsberövande påföljd kan följa.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Direktiv 2016/343

3 I skälen 9, 10, 12, 33, 39, 44, 47 och 48 i direktiv 2016/343 anges följande:

”(9) Syftet med detta direktiv är att stärka rätten till en rättvis rättegång i straffrättsliga förfaranden genom att föreskriva gemensamma minimiregler avseende vissa aspekter av oskuldspresumtionen och rätten att närvara vid rättegången.

(10) Genom att fastställa gemensamma minimiregler om skyddet för misstänktas och tilltalades processuella rättigheter syftar detta direktiv till att stärka medlemsstaternas förtroende för varandras straffrättsliga system …

…

(12) Detta direktiv bör gälla fysiska personer som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. Det bör vara tillämpligt från det tillfälle då en person är misstänkt eller tilltalad för att ha begått ett brott, eller ett påstått brott, och därmed även innan den personen underrättas av en medlemsstats behöriga myndigheter, genom formell delgivning eller på annat sätt, om att han eller hon är misstänkt eller tilltalad. Detta direktiv bör vara tillämpligt i alla skeden av det straffrättsliga förfarandet fram till dess att det slutliga avgörandet om att den misstänkte eller tilltalade har begått brottet har vunnit laga kraft. Rättsliga åtgärder och rättsmedel som är tillgängliga först när det berörda avgörandet redan vunnit laga kraft, inbegripet talan inför [Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan kallad Europadomstolen)], bör inte omfattas av tillämpningsområdet för detta direktiv.

…

(33) Rätten till en rättvis rättegång är en av grundprinciperna i ett demokratiskt samhälle. Rätten för misstänkta och tilltalade att närvara vid rättegången bygger på denna rättighet och bör säkerställas i hela unionen.

…

(39) Om medlemsstaterna föreskriver en möjlighet att hålla en rättegång i en misstänkts eller tilltalads utevaro, och villkoren för att meddela ett avgörande i en misstänkts eller tilltalads utevaro inte är uppfyllda eftersom den misstänkte eller tilltalade trots rimliga ansträngningar inte kunnat hittas, exempelvis eftersom personen har flytt eller avvikit, bör det ändå vara möjligt att meddela ett avgörande i den misstänktes eller tilltalades utevaro och att verkställa detta avgörande. I detta fall bör medlemsstaterna se till att när misstänkta eller tilltalade informeras om avgörandet, särskilt när de grips, de också bör informeras om möjligheten att angripa avgörandet och om rätten till en ny rättegång, eller om andra rättsmedel. Sådan information bör ges skriftligen. Informationen kan också ges muntligen, förutsatt att en uppgift om att informationen har lämnats registreras i enlighet med dokumentationsförfarandet enligt nationell rätt.

…

(44) Principen om effektiv unionsrätt kräver att medlemsstaterna inför lämpliga och effektiva rättsmedel i händelse av ett åsidosättande av en rättighet som gäller för enskilda enligt unionsrätten. Ett effektivt rättsmedel vid ett åsidosättande av någon av de rättigheter som föreskrivs i detta direktiv bör så långt det är möjligt ha till effekt att misstänkta eller tilltalade får samma ställning som den de skulle ha haft om åsidosättandet inte hade inträffat, i syfte att skydda rätten till en rättvis rättegång och rätten till försvar.

…

(47) Detta direktiv garanterar de grundläggande rättigheter och principer som erkänns i [Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan)] och i [Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som undertecknades i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad Europakonventionen)], inbegripet … rätten till ett effektivt rättsmedel och rätten till en rättvis rättegång …. Hänsyn bör särskilt tas till artikel 6 [FEU], enligt vilken unionen ska erkänna de rättigheter, friheter och principer som fastställs i stadgan, och enligt vilken de grundläggande rättigheterna, såsom de garanteras i Europakonventionen och såsom de följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner, ska ingå i unionsrätten som allmänna principer.

(48) Eftersom detta direktiv fastställer minimiregler bör medlemsstaterna kunna utvidga de rättigheter som fastställs i detta direktiv för att föreskriva en högre skyddsnivå. Den skyddsnivå som medlemsstaterna tillhandahåller bör aldrig understiga de normer som anges i stadgan och Europakonventionen, såsom dessa tolkas av [EU-]domstolen och Europadomstolen.”

4 I artikel 1 (”Syfte”) i direktiv 2016/343 föreskrivs följande:

”I detta direktiv fastställs gemensamma minimiregler för följande:

a) Vissa aspekter av oskuldspresumtionen i straffrättsliga förfaranden.

b) Rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden.”

5 I artikel 2 (”Tillämpningsområde”) i direktiv 2016/343 föreskrivs följande:

”Detta direktiv ska tillämpas på fysiska personer som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. Det är tillämpligt i alla stadier av det straffrättsliga förfarandet, från det tillfälle då en person blir misstänkt eller tilltalad för att ha begått ett brott eller ett påstått brott fram till dess att det slutliga avgörandet av om personen har begått det aktuella brottet har vunnit laga kraft.”

6 I artikel 8 (”Rätt att närvara vid rättegången”) i direktiv 2016/343 föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade har rätt att närvara vid sin egen rättegång.

2. Medlemsstaterna får föreskriva att en rättegång som kan leda till ett avgörande om en misstänkts eller tilltalads skuld eller oskuld får hållas i dennes utevaro, om

a) den misstänkte eller tilltalade i rätt tid har underrättats om rättegången och konsekvenserna av utevaro, eller om

b) den misstänkte eller tilltalade, efter att ha blivit underrättad om rättegången, företräds av en försvarare med fullmakt som utsetts av antingen den misstänkte eller tilltalade eller av staten.

3. Ett avgörande som har meddelats i enlighet med punkt 2 får verkställas mot den berörda personen.

4. Om medlemsstaterna tillhandahåller en möjlighet att hålla en rättegång i en misstänkts eller tilltalads utevaro, och det inte är möjligt att uppfylla villkoren i punkt 2 i denna artikel eftersom en misstänkt eller tilltalad trots rimliga ansträngningar inte kunnat hittas, får medlemsstaterna föreskriva att ett avgörande ändå kan meddelas och verkställas. I sådana fall ska medlemsstaterna se till att när misstänkta eller tilltalade informeras om [avgörandet], särskilt när de grips, även informeras om möjligheten att angripa avgörandet och om rätten till en ny rättegång [eller annat] rättsmedel, i enlighet med artikel 9.

…”

7 Artikel 9 (”Rätt till en ny rättegång”) i direktiv 2016/343 har följande lydelse:

”Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade, om dessa inte var närvarande vid sin rättegång och om de villkor som anges i artikel 8.2 inte var uppfyllda, har rätt till en ny rättegång eller annat rättsmedel som medger en ny prövning av sakfrågan, inbegripet prövning av ny bevisning, och som kan leda till att det ursprungliga avgörandet upphävs. I detta avseende ska medlemsstaterna se till att dessa misstänkta och tilltalade har rätt att närvara, att delta på ett effektivt sätt i enlighet med förfaranden enligt nationell rätt och att utöva sin rätt till försvar.”

8 I artikel 10 (”Rättsmedel”) i direktiv 2016/343 föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade har tillgång till ett effektivt rättsmedel om deras rättigheter enligt detta direktiv åsidosätts.”

Rambeslut 2002/584

9 Artikel 4a i rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EGT L 190, 2002, s. 1), i dess lydelse enligt rådets rambeslut 2009/299/RIF av den 26 februari 2009 (EUT L 81, 2009, s. 24) (nedan kallat rambeslut 2002/584), har följande lydelse:

”1. Den verkställande rättsliga myndigheten får även vägra att verkställa en europeisk arresteringsorder, utfärdad i syfte att verkställa ett fängelsestraff eller en frihetsberövande åtgärd, efter ett beslut när personen inte var personligen närvarande vid förhandlingen, såvida det inte i den europeiska arresteringsordern anges att personen i enlighet med ytterligare processuella krav i den utfärdande medlemsstatens nationella lagstiftning

…

d) inte personligen delgavs beslutet men
   i) utan dröjsmål kommer att personligen delges detta efter överlämnandet och uttryckligen underrättas om rätten till förnyad prövning eller överklagande och rätten att få delta och få själva sakfrågan, inklusive nytt bevismaterial, prövad på nytt, vilket kan leda till att det ursprungliga beslutet upphävs,

   och
   ii) kommer att underrättas om den tidsram inom vilken vederbörande måste begära förnyad prövning eller överklagande enligt den relevanta europeiska arresteringsordern.

…

3. Om en person överlämnas enligt villkoren i punkt 1 d och denna person har begärt förnyad prövning eller överklagande, ska kvarhållandet av den person som väntar på en sådan förnyad prövning eller överklagande omprövas till dess att dessa förfaranden avslutats i enlighet med lagen i den utfärdande medlemsstaten, antingen regelbundet eller på den berörda personens begäran. En sådan omprövning ska framför allt omfatta möjligheten att uppskjuta eller avbryta kvarhållandet. Den förnyade prövningen eller överklagandet ska inledas inom rimlig tid efter överlämnandet.”

Bulgarisk rätt

10 I artikel 15.2 och 15.3 i Nakazatelno-protsesualen kodeks (straffprocesslagen) (DV nr 86 av den 28 oktober 2005) föreskrivs, i den lydelse som är tillämplig på omständigheterna i det nationella målet (nedan kallad NPK), följande:

”2) Tilltalade och andra personer som deltar i det straffrättsliga förfarandet ska ha tillgång till alla de processuella medel som krävs för att försvara sina rättigheter och berättigade intressen.

3) Domaren, åklagaren och utredningsorganen ska informera de personer som avses i punkt 2 om deras processuella rättigheter och se till att de kan utöva dem.”

11 I artikel 423.1–423.4 NPK anges följande:

”1) En person som dömts i sin utevaro kan inom sex månader efter att ha erhållit kännedom om den lagakraftvunna fällande domen ansöka om att målet ska tas upp på nytt med åberopande av sin utevaro vid den första förhandlingen. En sådan ansökan ska bifallas, om inte den dömde avvikit efter att ha blivit delgiven misstanke om brott under förundersökningen, och detta fått till följd att förfarandet enligt artikel 247 c.1 inte har kunnat verkställas, eller om den dömde, efter verkställande av detta förfarande, har uteblivit från förhandlingen utan giltigt skäl.

2) En ansökan om återupptagande av målet medför inte att den dömde får uppskov med verkställigheten av straffet, om inte domstolen beslutar annat.

3) Förfarandet för återupptagande av målet ska avslutas om den person som dömts i sin utevaro utan giltigt skäl uteblir från förhandlingen.

4) Om en person som dömts i sin utevaro hålls frihetsberövad för att verkställa en lagakraftvunnen fällande dom, och domstolen beslutar att målet ska återupptas, ska den även ta ställning till frihetsberövandet i sitt beslut.”

12 I artikel 424.1 och 424.2 NPK föreskrivs följande:

”1) En begäran om återupptagande av ett brottmål med stöd av artikel 422.1 led 5 ska prövas av behörig Apelativen sad [Appellationsdomstol, Bulgarien], om beslut enligt artikel 419 har fattats av en Rayonen sad [Distriktsdomstol, Bulgarien] eller av en Okrazhen sad [Regiondomstol, Bulgarien] i egenskap av överinstans, med undantag för nya avgöranden.

2) Förutom i fall som avses i punkt 1 ska en ansökan om återupptagande av ett brottmål prövas av Varhoven kasatsionen sad [Högsta domstolen, Bulgarien].”

13 Artikel 425.2 NPK har följande lydelse:

”I fall som avses i artikel 423.1 ska målet återupptas, och handläggningen ska då fortsätta där den befann sig vid inledandet av förfarandet i den tilltalades utevaro.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

14 Efter att en brottsutredning genomförts mot VB har åtal väckts mot honom i Bulgarien. Han anklagas dels för att har deltagit i ett kriminellt gäng som ägnar sig åt framställning och distribution av narkotika samt vapeninnehav, dels för att själv ha innehaft narkotika och vapen. De påtalade gärningarna utgör brott på vilka fängelse eller annan frihetsberövande påföljd kan följa.

15 VB har inte erhållit någon formell underrättelse om anklagelserna mot honom. Han har vidare inte underrättats vare sig om att åtal väckts mot honom vid domstol eller om tid och plats för huvudförhandlingen, och inte heller om vad följderna skulle bli om han uteblev från förhandlingen. De behöriga nationella myndigheterna har nämligen inte lyckats lokalisera VB,

eftersom han avvek medan förundersökningen pågick och innan polisen hunnit genomföra den insats som syftade till att gripa de misstänkta i ärendet. VB är även eftersökt enligt en europeisk arresteringsorder, men har inte kunnat lokaliseras.

16 Under år 2022 beslutade den domstol vid vilken åtal först hade väckts mot VB, Spetsializiran nakazatelen sad (Särskilda brottmålsdomstolen, Bulgarien), att begära förhandsavgörande från EU-domstolen. De hänskjutna frågorna avsåg tolkningen av artiklarna 8.4 och 9 i direktiv 2016/343. Närmare bestämt ville nämnda domstol få klarhet i huruvida det enligt direktiv 2016/343 krävs att en domstol som meddelar en fällande dom i den tilltalades utevaro, trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte är uppfyllda, är skyldig att i domen ta in en uttrycklig hänvisning om att den dömde har rätt till en ny rättegång.

17 EU-domstolen besvarade denna fråga nekande i sin dom av den 8 juni 2023, VB (Information till den som dömts i sin utevaro), C-430/22 och C-468/22, EU:C:2023:458) (nedan kallad domen VB I).

18 Sedan Spetsializiran nakazatelen sad (Särskilda brottmålsdomstolen, Bulgarien) avskaffats handläggs brottmålet mot VB numera av Sofiyski gradski sad (Stadsdomstolen i Sofia, Bulgarien), som är hänskjutande domstol i det nu aktuella målet. Den har i sin begäran om förhandsavgörande angett att domen VB I skulle kunna förstås så, att den bulgariska lagstiftningen är förenlig med direktiv 2016/343 och att det inte finns någon skyldighet för en domstol som meddelar en fällande dom i den tilltalades utevaro, trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte är uppfyllda, att se till att den dömde erhåller den information som avses i artikel 8.4 andra meningen i direktivet.

19 Den har dock anfört att det inte är självklart att domen VB I ska tolkas på detta sätt. Enligt den hänskjutande domstolen är det nödvändigt att få ytterligare förtydliganden om vilken räckvidd direktiv 2016/343 har, bland annat för att få klarhet i vid vilken tidpunkt informationen enligt artikel 8.4 andra meningen i direktivet ska lämnas till den som dömts i sin utevaro.

20 Den hänskjutande domstolen har angett att den behöver dessa förtydliganden för att kunna bedöma om den kan fortsätta att handlägga brottmålet mot VB i hans utevaro. Det finns en viss sannolikhet för att VB kommer att dömas och det är därför nödvändigt att försäkra sig om att den information som VB därefter kommer att få om den fällande domen samt om sina processuella rättigheter är tillräcklig mot bakgrund av de gemensamma minimireglerna i direktiv 2016/343.

21 Den hänskjutande domstolen vill särskilt försäkra sig om att VB, när han sedermera grips, kommer att bli underrättad inte bara om att han har dömts i sin utevaro, utan även om sina processuella rättigheter enligt artikel 9 i direktiv 2016/343, som det hänvisas till i artikel 8.4 andra meningen i direktivet.

22 Den har anfört att det framgår av punkt 28 i domen av den 19 maj 2022, Spetsializirana prokuratura (Rättegång mot en tilltalad som avvikit) (C-569/20, EU:C:2022:401), att nyss nämnda bestämmelser i direktiv 2016/343 har direkt effekt och att bulgariska domstolar enligt artikel 15.3 NPK är skyldiga att informera tilltalade om deras processuella rättigheter. Mot bakgrund av detta vill den hänskjutande domstolen få klarhet i vilka åtgärder den kan eller bör vidta för att säkerställa att direktivet iakttas efter att den eventuellt meddelat en fällande dom mot VB i hans utevaro.

23 I detta avseende anser den hänskjutande domstolen att en person som dömts i sin utevaro måste ges fullständig kännedom om de skäl som legat till grund för den fällande domen. Den hänskjutande domstolen vill få klarhet i huruvida detta bland annat innebär att en kopia av utevarodomen i dess helhet ska överlämnas till den berörda personen när han eller hon grips.

24 Vad därefter gäller utevarodömdas processuella rättigheter vill den hänskjutande domstolen få klarhet i hur vissa uttryck i artiklarna 8.4 andra meningen och 9 i direktiv 2016/343 ska tolkas, särskilt uttrycken ”möjlighet att angripa avgörandet”, ”rätt till en ny rättegång” och ”annat rättsmedel”.

25 Därvid har den hänskjutande domstolen framhållit att fristen för att överklaga en utevarodom i Bulgarien är 15 dagar och löper utan avbrott från den dag då domen meddelades, även om den dömde inte kan lokaliseras. Detta innebär att det enda rättsmedel som står den utevarodömde till buds när utevarodomen har vunnit laga kraft, vilket sker dagen efter utgången av nämnda överklagandefrist, är att med stöd av artikel 423 NPK ansöka om att målet ska tas upp på nytt.

26 I bulgarisk rätt finns dock ingen skyldighet att informera utevarodömda om denna möjlighet att ansöka om återupptagande av målet.

27 En ansökan om återupptagande av brottmålet kan dessutom inte framställas förrän utevarodomen har vunnit laga kraft, och den enda domstol som är behörig att pröva en sådan ansökan är Varhoven kasatsionen sad (Högsta domstolen), vars avgörande inte kan överklagas. Den hänskjutande domstolen är osäker på om en processuell ordning av nyss nämnt slag kan anses garantera en effektiv ”rätt till en ny rättegång eller annat rättsmedel”, i den mening som avses i artiklarna 8.4 andra meningen och 9 i direktiv 2016/343.

28 Enligt den hänskjutande domstolen påverkas det effektiva utövandet av denna rätt dessutom av att en utevarodömd som ansöker om återupptagande av målet är skyldig att inställa sig personligen vid den domstol som ska pröva ansökan, vid äventyr av att ansökan annars avskrivs. Den hänskjutande domstolen har påpekat att ett sådant krav på personlig inställelse inte ingår bland de gemensamma minimiregler som införts av unionslagstiftaren och att detta krav, mot bakgrund av Europadomstolens praxis avseende artikel 6 i Europakonventionen, skulle kunna vara oförenligt med den grundläggande rätten till en effektiv domstolsprövning enligt artikel 47 i stadgan och artikel 10.1 i direktiv 2016/343.

29 Enligt den hänskjutande domstolen får de nu redovisade omständigheterna till följd att när en utevarodömd i Bulgarien blir underrättad om den fällande domen, så informeras inte personen samtidigt om sin ”rätt till en ny rättegång eller annat rättsmedel som medger en ny prövning av sakfrågan”, i den mening som avses i direktiv 2016/343. Den utevarodömde kan däremot göra gällande en sådan rätt i samband med ett förfarande vid Varhoven kasatsionen sad (Högsta domstolen). Den hänskjutande domstolen vill få klarhet i om en sådan ordning är förenlig med unionsrätten.

30 Den anser dessutom att det finns en risk för att den bulgariska lagstiftarens beslut att göra rätten till en ny rättegång beroende av ett förfarande som kan inledas först efter det att utevarodomen har vunnit laga kraft har skapat en situation där rätten till en ny rättegång faller utanför tillämpningsområdet för direktiv 2016/343, såsom detta definieras i artikel 2 i direktivet, jämförd med skäl 12 i direktivet.

31 Därutöver finns det enligt den hänskjutande domstolen en risk för att reglerna i den bulgariska processordningen gör att det blir omöjligt eller orimligt svårt att överlämna VB till Bulgarien om han skulle lokaliseras och gripas i en annan medlemsstat. Den hänskjutande domstolen konstaterar att det av artikel 4a.1 d i rambeslut 2002/584 framgår att verkställighet av en europeisk arresteringsorder inte får vägras om det i arresteringsordern anges att den eftersökte utan dröjsmål, efter överlämnandet, kommer att delges utevarodomen och informeras om sin rätt till förnyad prövning eller överklagande. Enligt den hänskjutande domstolen finns det inte i bulgarisk rätt något krav på att sådan information ska lämnas.

32 Den hänskjutande domstolen vill även få klarhet i enligt vilka processuella regler den själv skulle kunna avgöra frågan huruvida villkoren i artikel 8.2 i direktiv 2016/343 är uppfyllda. Den vill särskilt få klarhet i om den måste höra den utevarandes försvarsadvokat innan den tar ställning till denna fråga i en kommande utevarodom.

33 Slutligen vill den hänskjutande domstolen, mot bakgrund av att det i nuvarande skede inte kan anses uteslutet att VB kan komma att frikännas, få klarhet i om bestämmelserna i direktiv 2016/343 är relevanta i ett sådant fall. Ordalydelsen i direktivet är inte klar i detta avseende, eftersom det där talas om ett ”avgörande” som meddelas i den tilltalades utevaro och inte specifikt om en fällande utevarodom. Vissa formuleringar i artikel 8 i direktivet, såsom uttrycket ”avgörande om en … tilltalads skuld eller oskuld”, tyder på att det är fråga om alla slags avgöranden, medan andra, såsom uttrycket ”särskilt när de grips”, snarare ger intrycket av att det endast är fällande utevarodomar som avses.

34 Det är mot den nu angivna bakgrunden som Sofiyski gradski sad (Stadsdomstolen i Sofia) har beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) a) Ska artikel 8.4 andra meningen i direktiv [2016/343] tolkas på så sätt att om en person i sin utevaro dömts till fängelse eller annan frihetsberövande påföljd trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda, så måste den dömde informeras om den fällande domen i samband med att denne grips för verkställighet av det utdömda straffet?

b) Vad ingår i det i artikel 8.4 andra meningen i direktiv [2016/343] angivna kravet på att den utevarodömde ska ’informeras om [avgörandet]’, och innebär detta krav att den dömde ska tillhandahållas en kopia av avgörandet?

c) Om frågorna 1 a) och b) ska besvaras nekande: Utgör artikel 8.4 andra meningen i direktiv [2016/343] hinder för att en nationell domstol beslutar att den dömde ska tillhandahållas en kopia av avgörandet?

2) a) Ska artikel 8.4 andra meningen i direktiv [2016/343] tolkas på så sätt att den utgör hinder för en nationell lagstiftning som, beträffande fall där ett åtal prövats och en fällande dom meddelats i den tilltalades utevaro trots att villkoren i artikel 8.2 i [direktiv 2016/343] inte var uppfyllda, inte innehåller några närmare regler för hur den utevarodömde ska informeras om sin rätt till en ny rättegång där denne är närvarande och, i synnerhet, inte föreskriver att sådan information ska lämnas till den utevarodömde när denne grips?

b) Har det betydelse att det i den aktuella nationella lagstiftningen (artikel 423 NPK) föreskrivs att den utevarodömde ska informeras om rätten till en ny rättegång, men först efter det att denne har lämnat in en ansökan om att den fällande domen ska upphävas och att en ny rättegång ska genomföras i dennes närvaro, varvid denna information lämnas i form av ett domstolsbeslut för att besvara denna ansökan?

c) Om fråga 2 b ska besvaras nekande: Är kraven i artiklarna 8.4 andra meningen och 10.1 i direktiv [2016/343] uppfyllda om en domstol, när den prövar ett åtal och meddelar en fällande dom i den tilltalades utevaro trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte är uppfyllda, i sitt avgörande tar in en hänvisning om att den utevarodömde har rätt till en ny rättegång eller annat rättsmedel och att en kopia av avgörandet ska överlämnas till denne vid ett eventuellt gripande?

d) Om fråga 2 c ska besvaras jakande: Utgör artikel 8.4 andra meningen i direktiv [2016/343] hinder för att en domstol, när den meddelar ett avgörande varigenom en tilltalad döms i sin utevaro trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte är uppfyllda, i sitt avgörande tar in en hänvisning om att den utevarodömde har rätt till en ny rättegång eller annat rättsmedel enligt artikel 9 i direktivet och att en kopia av avgörandet ska överlämnas till denne vid ett eventuellt gripande?

3) Vilken är första respektive sista möjliga tidpunkt vid vilken en domstol som avgör ett brottmål i den tilltalades utevaro bör ta ställning till frågan huruvida villkoren i artikel 8.2 i direktiv [2016/343] är uppfyllda och vid vilken den måste vidta åtgärder för att se till att den tilltalade informeras om sina rättigheter enligt artikel 8.4 i det direktivet?

4) Är domstolen skyldig att vid ett beslut av det slag som avses i [den tredje frågan] höra åklagaren och den tilltalades försvarare?

5) a) Ska med uttrycket ’möjligheten att angripa avgörandet’ i artikel 8.4 andra meningen i direktiv [2016/343] förstås en möjlighet att överklaga till en högre instans eller en möjlighet att angripa ett lagakraftvunnet avgörande?

b) När en person har dömts i sin utevaro trots att villkoren i artikel 8.2 i direktiv [2016/343] inte var uppfyllda, vilket innehåll ska då den information ha som enligt artikel 8.4 andra meningen i direktivet ska lämnas till den utevarodömde om dennes ’[rätt] till en ny rättegång [eller annat] rättsmedel, i enlighet med artikel 9’? Ska informationen avse den dömdes rätt att få tillgång till ett sådant rättsmedel, om denne motsätter sig utevarodomen, eller dennes rätt att ansöka om att få sådan tillgång, varvid frågan huruvida denna ansökan är välgrundad ska bedömas vid en senare tidpunkt?

6) Vad är innebörden av uttrycket ’rätt till annat rättsmedel som medger en ny prövning av sakfrågan, inbegripet prövning av ny bevisning, och som kan leda till att det ursprungliga avgörandet upphävs’ i artikel 9 första meningen i direktiv [2016/343]?

7) Är en nationell bestämmelse (i det nu aktuella fallet artikel 423.3 NPK), enligt vilken den utevarodömdes personliga närvaro är ett nödvändigt krav för att dennes ansökan om en ny rättegång ska kunna prövas och bifallas, förenlig med artikel 8.4 och artikel 9 i direktiv [2016/343]?

8) Är artiklarna 8.4 andra meningen och 9 i direktiv [2016/343] tillämpliga på tilltalade som frikänts?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Fråga 1 a och b, fråga 2 a och b samt frågorna 3 och 5–7

35 Den hänskjutande domstolen har ställt frågorna 1 a och b, 2 a och b samt frågorna 3 och 5–7, vilka ska prövas tillsammans, för att få klarhet i huruvida artikel 8.4 andra meningen jämförd med artikel 9 i direktiv 2016/343 ska tolkas på följande sätt:

– En person som dömts till frihetsstraff i sin utevaro trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda, och som därefter grips för verkställighet av straffet, ska vid gripandet underrättas dels om utevarodomen genom att bland annat erhålla en kopia av domen i dess helhet, dels om vilka rättsmedel som finns tillgängliga.

– Direktivet utgör hinder för att det enda rättsmedel som står till buds för den utevarodömde efter utgången av fristen för att överklaga utevarodomen består i att ansöka, vid en annan domstol än den som meddelade denna dom, att brottmålet ska återupptas, varvid denna möjlighet är förenad med ett krav på personlig inställelse vid nämnda domstol.

36 EU-domstolen gör i denna del följande bedömning. Av artikel 1 i direktiv 2016/343 framgår att direktivets syfte är att fastställa gemensamma minimiregler om vissa aspekter av straffrättsliga förfaranden, däribland ”rätten att närvara vid rättegången”. Såsom uttryckligen bekräftas i skäl 33 i direktivet utgör denna rätt en del av den grundläggande rätten till en rättvis rättegång (dom av den 19 maj 2022, Spetsializirana prokuratura (Rättegång mot en tilltalad som avvikit), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 25).

37 Enligt artikel 8.1 i direktiv 2016/343 är medlemsstaterna skyldiga att se till att rätten att närvara vid rättegången iakttas. I artikel 8.2 och 8.4 i direktivet ges medlemsstaterna dock möjlighet att under vissa förutsättningar föreskriva att en rättegång får hållas i den tilltalades utevaro (dom av den 19 maj 2022, Spetsializirana prokuratura (Rättegång mot en tilltalad som avvikit), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 26).

38 Av dessa bestämmelser framgår i huvudsak att det är möjligt att meddela och verkställa ett avgörande i misstänktas eller tilltalades utevaro, även om de inte har kunnat underrättas om rättegången eller, efter att ha underrättats om rättegången, inte har underrättats om konsekvenserna av utevaro och inte heller företräds av en försvarare med fullmakt. Detta gäller dock under förutsättning att de misstänkta eller tilltalade när de informeras om avgörandet i efterhand, ”särskilt när de grips”, också informeras om samtliga rättsmedel som står till buds när det gäller ett avgörande som meddelats i deras utevaro.

39 Enligt artikel 8.4 andra meningen i direktiv 2016/343 ska personer som dömts i sin utevaro trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda underrättas om ”möjligheten att angripa avgörandet och om rätten till en ny rättegång [eller annat] rättsmedel, i enlighet med artikel 9”.

40 Vid en tolkning av räckvidden av artikel 8.4 andra meningen ska hänsyn tas till bestämmelsens ordalydelse och sammanhang samt till de mål som eftersträvas med de föreskrifter som den ingår i (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 maj 2022, Spetsializirana prokuratura (Rättegång mot en tilltalad som avvikit), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 32 och där angiven rättspraxis).

41 Vad först gäller ordalydelsen i artikel 8.4 andra meningen i direktiv 2016/343 ska det påpekas att det framgår av uttrycket ”särskilt när de grips” att det visserligen inte kan uteslutas att en person som dömts till frihetsstraff i sin utevaro kan underrättas om den fällande domen utan att gripas för verkställighet av straffet. Om den utevarodömde grips, ska denne dock vid gripandet underrättas om den fällande domen, såvida inte denna information har lämnats till denne dessförinnan.

42 Därefter kan konstateras att det av denna bestämmelses ordalydelse även framgår att när den berörda personen underrättas om att denne har dömts i sin utevaro, ska personen – i den situation som avses i bestämmelsen, det vill säga att en utevarodom har meddelats trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda – även underrättas om ”möjligheten att angripa avgörandet och rätten till en ny rättegång [eller annat] rättsmedel, i enlighet med artikel 9”.

43 Två likartade upplysningar kan utläsas av bestämmelsens ordalydelse. Den ena upplysningen är att hänvisningen till möjligheten att angripa utevarodomen, som framställs som ett separat och självständigt processuellt institut i förhållande till ”rätten till en ny rättegång [eller annat] rättsmedel”, tyder på att medlemsstaterna har möjlighet att föreskriva ett förfarande som föregår genomförandet av en ny rättegång eller användningen av ett annat rättsmedel i enlighet med artikel 9 i direktiv 2016/343. Ett sådant förfarande kan syfta till att fastställa att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda och att den utevarodömde därmed ska ha rätt till en ny rättegång eller ”annat rättsmedel”.

44 Den andra upplysningen är att den omständigheten att konjunktionen ”eller” används i lokutionen ”rätten till en ny rättegång [eller annat] rättsmedel” visar att medlemsstaterna har möjlighet att välja mellan att föreskriva att brottmålet ska återupptas i form av att en ny rättegång genomförs eller att föreskriva ett ”annat rättsmedel”, vilket enligt artikel 9 i direktivet ska vara likvärdigt med en ny rättegång, i det att rättsmedlet ska medge en ny prövning av sakfrågan, inbegripet prövning av ny bevisning, och att det ska kunna leda till att det ursprungliga avgörandet upphävs (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 maj 2022, Spetsializirana prokuratura (Rättegång mot en tilltalad som avvikit), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 59).

45 Därutöver framgår det av ordalydelsen i artikel 8.4 andra meningen i direktiv 2016/343 att unionslagstiftaren inte närmare har preciserat på vilket sätt informationen om ”rätten till en ny rättegång [eller annat] rättsmedel” ska lämnas (domen VB I, punkt 27). I synnerhet anges inte i bestämmelsen att denna information ska lämnas i utevarodomen. Det framgår inte heller att den domstol som meddelar utevarodomen har en skyldighet enligt direktivet att i domen eller i ett därtill fogat föreläggande ange vilken myndighet som ska lämna nämnda information och på vilket sätt detta ska ske.

46 Det nu sagda innebär att det är förenligt med direktiv 2016/343 att en medlemsstat inför en processuell ordning som inte automatiskt medför ett återupptagande av brottmålet, utan uppställer ett krav på att utevarodömda som vill få till stånd att målet återupptas ger in en ansökan om detta till en annan domstol än den som meddelat utevarodomen, för att denna andra domstol ska kunna pröva huruvida förutsättningen för att den berörda personen ska ha rätt till en ny rättegång föreligger, det vill säga att denne dömts i sin utevaro trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda. Detta gäller dock under förutsättning dels att förfarandet för att ansöka om återupptagande av målet faktiskt medger att en ny rättegång genomförs i samtliga fall där det efter en prövning står klart att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda, dels att den utevarodömde, när denne underrättas om den fällande domen, också underrättas om detta förfarande.

47 Resultatet av den i föregående punkt redovisade prövningen av ordalydelsen av artikel 8.4 andra meningen i direktiv 2016/343 vinner stöd av det sammanhang i vilket denna bestämmelse ingår.

48 Det ska i detta avseende påpekas att det skulle strida mot artikel 4a i rambeslut 2002/584 att tolka nämnda bestämmelse i direktivet på så sätt att en utevarodömd ovillkorligen, utan ytterligare prövning, ska ha rätt till en ny rättegång så snart denne har underrättats om den fällande domen. Artikel 4a i rambeslut 2002/584 har nämligen, vid utfärdande av en europeisk arresteringsorder, ett praktiskt samband med artikel 8.4 andra meningen i direktiv 2016/343 och utgör således en relevant kontextuell omständighet för tolkningen av sistnämnda bestämmelse. Av artikel 4a.1 d ii och 4a.3 i rambeslut 2002/584 framgår att medlemsstaterna har möjlighet att införa ett förfarande för att begära en ny rättegång. Denna möjlighet skulle därmed förlora sin ändamålsenliga verkan om medlemsstaterna var skyldiga att tillerkänna en utevarodömd rätt till en ny rättegång så snart denne har underrättats om den fällande domen.

49 Det kan för övrigt konstateras att en tolkning av artikel 8.4 andra meningen i direktiv 2016/343 enligt vilken denna bestämmelse uppställer ett krav på ett omedelbart erkännande av rätten till en ny rättegång inte skulle vara i linje med det sammanhang av minimiharmonisering som bestämmelsen ingår i. Eftersom direktiv 2016/343 endast innehåller minimiuppgifter om de rättsmedel som ska finnas tillgängliga när en utevarodom har meddelats trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda ankommer det enligt principen om processuell autonomi på varje medlemsstat att i sin interna rättsordning fastställa vilka rättsmedel som ska finnas tillgängliga i det fallet.

50 Av detta följer att unionsrätten ger medlemsstaterna ett handlingsutrymme när det gäller hur deras processrätt ska utformas. Processuella regler som införts av den nationella lagstiftaren får dock inte vara mindre förmånliga i fråga om enskildas utövande av de rättigheter som följer av unionsrätten än i fråga om utövandet av rättigheter som följer av nationell rätt (likvärdighetsprincipen). Reglerna får inte heller vara utformade på ett sådant sätt att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva de rättigheter som följer av unionsrätten (effektivitetsprincipen) (se, för ett liknande resonemang, bland annat dom av den 23 november 2023, Provident Polska, C-321/22, EU:C:2023:911, punkt 61 och där angiven rättspraxis).

51 Resultatet av den ovan i punkt 46 redovisade prövningen av ordalydelsen av artikel 8.4 andra meningen i direktiv 2016/343 är även förenligt med direktivets syfte.

52 Såsom framgår av skälen 9 och 10 i direktivet består detta syfte i att stärka rätten till en rättvis rättegång i straffrättsliga förfaranden och att därigenom öka medlemsstaternas förtroende för varandras straffrättsliga system (dom av den 19 maj 2022, Spetsializirana prokuratura (Rättegång mot en tilltalad som avvikit), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 36).

53 Att tolka artikel 8.4 andra meningen i direktiv 2016/343 på så sätt att det är förenligt med denna bestämmelse att ha en processuell ordning som, i stället för att bygga på att den som dömts i sin utevaro underrättas om sin rätt till en ny rättegång i samband med att denne får kännedom om utevarodomen, bygger på att den utevarodömde informeras om att denne har möjlighet att begära en ny rättegång vid en domstol som prövar huruvida förutsättningen för att genomföra en ny rättegång föreligger, det vill säga att den berörda personen dömts i sin utevaro trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda, är ägnat att bidra till att uppnå målet att stärka rätten till en rättvis rättegång. Detta gäller dock under förutsättning att en sådan ordning uppfyller de ovan i punkt 46 angivna villkoren, det vill säga i synnerhet att den ovillkorligen leder

till att en ny rättegång genomförs i fall av bristande uppfyllelse av villkoren i artikel 8.2 i direktivet, utan att den domstol som är behörig att pröva begäran om en ny rättegång har möjlighet att avslå begäran på grundval av andra kriterier än dem som anges i artikel 8.2.

54 Vad gäller det nu aktuella fallet ankommer det på den hänskjutande domstolen att mot bakgrund av de preciseringar som gjorts i det föregående bedöma huruvida den processuella ordning som införts av den bulgariska lagstiftaren är förenlig med direktiv 2016/343. EU-domstolen kan dock lämna användbara anvisningar för denna bedömning (se, analogt, dom av den 5 maj 2022, BV, C-570/20, EU:C:2022:348, punkt 44 och där angiven rättspraxis).

55 Av uppgifterna i begäran om förhandsavgörande framgår att i fall av nu aktuellt slag, ska enligt den bulgariska lagstiftningen Varhoven kasatsionen sad (Högsta domstolen) vara exklusivt behörig att pröva en ansökan om återupptagande av ett brottmål, eftersom en sådan ansökan i allt väsentligt anses utgöra en begäran om en ny rättegång. Personer som dömts i sin utevaro i Bulgarien har möjlighet att ge in en ansökan om återupptagande av målet inom sex månader från den dag då de fick kännedom om utevarodomen. Denna frist är längre än fristen för att överklaga utevarodomen.

56 I detta avseende ska inledningsvis följande påpekas. Om förfarandet för att ansöka om återupptagande av brottmålet leder till att en ny rättegång genomförs, är det endast avgörandet som meddelas efter den nya rättegången som, när det väl har vunnit laga kraft, utgör det slutliga avgörandet i frågan om den misstänkte eller tilltalade har begått det aktuella brottet, i den mening som avses i artikel 2 jämförd med skäl 12 i direktiv 2016/343. Av detta följer att ett förfarande för att ansöka om återupptagande av brottmålet, som det som föreskrivs i bulgarisk rätt, aktualiseras i de skeden av det straffrättsliga förfarandet på vilka direktivet är tillämpligt.

57 Därefter kan, i likhet med vad som anförts ovan i punkterna 46 och 50, konstateras att direktiv 2016/343 inte utgör hinder för att införa ett förfarande för återupptagande av brottmålet av nyss angivet slag, det vill säga ett förfarande som i sig inte innefattar någon ny rättegång, men som kan leda till en ny rättegång. Det sagda gäller dock under förutsättning att förfarandet uppfyller samtliga krav som följer av effektivitetsprincipen och i övrigt är förenligt med likvärdighetsprincipen.

58 Vad gäller likvärdighetsprincipen gör EU-domstolen följande bedömning. Med förbehåll för den hänskjutande domstolens kontroll framstår det som att det i artikel 423 NPK föreskrivna förfarandet för att ansöka om återupptagande av brottmålet står till buds på samma villkor för samtliga personer som dömts i sin utevaro. Vid sådana förhållanden får likvärdighetsprincipen anses vara tillgodosedd.

59 Vad gäller effektivitetsprincipen blir bedömningen följande. För det första måste det finnas en garanti för att förfarandet för att ansöka om återupptagande av brottmål leder till att utevarodömda tillerkänns en rätt till en ny rättegång i samtliga fall där den berörda personen dömts i sin utevaro trots att villkoren i artikel 8.2 i direktiv 2016/343 inte var uppfyllda. En utevarodömd kan nämligen endast nekas rätt till en ny rättegång om villkoren i artikel 8.2 i direktivet var uppfyllda när denne dömdes i sin utevaro (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 maj 2022, Spetsializirana prokuratura (Rättegång mot en tilltalad som avvikit), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 31).

60 Med förbehåll för den hänskjutande domstolens kontroll framstår det dock som att ett förfarande för att ansöka om återupptagande av brottmålet av nu aktuellt slag inte medför en sådan garanti (se punkt 44 i den dom som meddelas i dag i mål C-644/23, Stangalov).

61 För det andra förutsätter ett tillgodoseende av effektivitetsprincipen att den hänskjutande domstolen prövar huruvida bulgarisk processrätt medför en garanti för att den utevarodömde, när denne underrättas om utevarodomen eller kort tid därefter, erhåller en kopia av domen i sin helhet och information om sina processuella rättigheter, däribland information om möjligheten att ansöka om återupptagande av brottmålet samt till vilken domstol och inom vilken frist som ansökan ska ges in.

62 I begäran om förhandsavgörande har den hänskjutande domstolen påpekat att det i bulgarisk rätt inte finns någon bestämmelse som specifikt kräver att sådan information ska lämnas till personer som dömts i sin utevaro.

63 För det tredje gäller att ett förfarande för att begära en ny rättegång måste vara utformat på ett sådant sätt att begäran handläggs skyndsamt. Detta för att det så snart som möjligt ska kunna fastställas huruvida rättegången genomförts i den tilltalades utevaro trots att villkoren i artikel 8.2 i direktiv 2016/343 inte var uppfyllda. Av artiklarna 8.4 och 9 i direktivet framgår nämligen att en förutsättning för att det över huvud taget ska föreligga en rätt till en ny rättegång är att det fastställts att villkoren i artikel 8.2 inte var uppfyllda. Om en medlemsstat inför en processuell ordning som bygger på att det vid den tidpunkt då den berörda personen informeras om att han eller hon dömts i sin utevaro ännu inte har fastställts om målet avgjordes i personens utevaro trots att nämnda villkor inte var uppfyllda, kräver tillgodoseendet av effektivitetsprincipen att denna medlemsstat säkerställer att prövningen av denna fråga sker kort tid efter det att begäran om en ny rättegång har getts in.

64 Detta skyndsamhetskrav är desto viktigare, eftersom det i artikel 8.4 i direktiv 2016/343 föreskrivs en möjlighet att verkställa en utevarodom som meddelats trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda. Denna möjlighet framgår även av skäl 39 i direktivet. Förekomsten av denna möjlighet till verkställighet av ett straff som utdömts i den tilltalades utevaro medför ett krav på att säkerställa den ändamålsenliga verkan av en begäran om en ny rättegång. Vid handläggningen av en sådan begäran måste det därför göras en prövning av huruvida den berörda personen ska kvarbli i häkte. Det kan för övrigt konstateras att det talas om en sådan prövningsskyldighet i artikel 4a.3 i rambeslut 2002/584.

65 Vad gäller förevarande fall förefaller artikel 423.2 och 423.4 NPK visserligen föreskriva att en sådan prövning ska göras. Besked om utgången av prövningen lämnas dock först i beslutet om återupptagande av brottmålet. Vid en sådan utformning av den nationella processrätten kräver tillgodoseendet av effektivitetsprincipen att beslut i återupptagandeärenden fattas så snabbt som möjligt.

66 För det fjärde innebär effektivitetsprincipen ett krav på att den utevarodömde har möjlighet att, antingen personligen eller genom en advokat, yttra sig i frågan huruvida rättegången genomfördes i dennes utevaro trots att villkoren i artikel 8.2 i direktiv 2016/343 inte var uppfyllda. Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 44–47 i sitt förslag till avgörande kan synpunkter både från åklagaren och den tilltalades försvarare ha ett avgörande inflytande på bedömningen av denna fråga och därmed vara avgörande för utgången i ärendet om begäran om en ny rättegång. Det sagda innebär att det skulle strida mot den grundläggande rätten till en rättvis rättegång att inte ge den utevarodömde möjlighet att yttra sig i denna fråga, vilket i sin tur skulle undergräva återupptagandeinstitutets effektivitet, vars syfte är just att säkerställa att rätten till en rättvis rättegång iakttas.

67 EU-domstolen delar dock generaladvokatens bedömning, i punkterna 60–62 i förslaget till avgörande, att denna möjlighet för den utevarodömde att yttra sig i frågan huruvida villkoren i artikel 8.2 i direktiv 2016/343 var uppfyllda inte kan anses innefatta en skyldighet för den berörda personen att inställa sig personligen vid den domstol som prövar begäran om en ny rättegång.

68 Såsom anges i punkt 41 ovan kan det därvid inte uteslutas att en person som dömts i sin utevaro har fått kännedom om utevarodomen utan att ha gripits. Vid sådana förhållanden gör EU-domstolen följande bedömning. I likhet med vad som slagits fast i Europadomstolens praxis, vilken enligt skälen 47 och 48 i direktiv 2016/343 ska beaktas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 4 juli 2024, FP m.fl. (Rättegång via videokonferens), C-760/22, EU:C:2024:574, punkterna 22–24), får kravet på personlig inställelse vid den domstol till vilken den utevarodömde har gett in en begäran om en ny rättegång anses medföra att en person som ännu befinner sig på fri fot måste underkasta sig ett frihetsberövande för att kunna utnyttja sin rätt till en ny rättegång, vilket skulle vara oförenligt med den grundläggande rätten till en rättvis rättegång (Europadomstolen, 14 december 1999, Khalfaoui mot Frankrike, CE:ECHR:1999:1214JUD003479197, § 49, och Europadomstolen, 13 februari 2001, Krombach mot Frankrike, CE:ECHR:2001:0213JUD002973196, § 87).

69 Enligt begäran om förhandsavgörande framgår av artikel 423.3 NPK att om den som ansökt om återupptagande av brottmålet inte inställer sig personligen vid Varhoven kasatsionen sad (Högsta domstolen), så ska ansökan avskrivas, såvida inte den berörda personen haft ”giltigt skäl” för sin utevaro. Ett sådant krav på personlig inställelse måste anses kunna medföra att det blir orimligt svårt att utöva den i artikel 8.4 i direktiv 2016/343 angivna ”rätten till en ny rättegång [eller annat] rättsmedel, i enlighet med artikel 9 [i direktivet]”.

70 När den hänskjutande domstolen har gjort en prövning av huruvida artikel 423 NPK är förenlig med direktiv 2016/343 mot bakgrund av de olika krav som följer av effektivitetsprincipen, och utgången av denna prövning är att den nationella lagstiftningen är bristfällig i detta avseende, ankommer det på denna domstol – och varje annan behörig nationell domstol – att bedöma huruvida det ändå är möjligt att tolka den nationella lagstiftningen, och i synnerhet artikel 423 NPK, på ett sätt som gör det möjligt att tillgodose nämnda krav.

71 Det nu anförda innebär, i likhet med vad som anges i punkt 45 i den dom som meddelas i dag i mål C-644/23, Stangalov, att det ankommer på de nationella domstolarna att pröva huruvida artikel 423.1 NPK kan tolkas på ett sätt som gör det möjligt att begränsa det där angivna undantaget från rätten till en ny rättegång till att gälla endast de fall där villkoren i artikel 8.2 i direktiv 2016/343 var uppfyllda.

72 Det ankommer även på de nationella domstolarna att pröva huruvida bestämmelser i bulgarisk processrätt, såsom artikel 15 NPK, jämförd med mer specifika bestämmelser, kan tolkas på ett sätt som gör det möjligt att anse att utevarodömda, när de underrättas om utevarodomen eller kort tid därefter, ovillkorligen måste erhålla information om sina processuella rättigheter, däribland särskilt information om möjligheten att ansöka om återupptagande av brottmålet.

73 Det kan dessutom bli aktuellt för de nationella domstolarna att pröva huruvida det i artikel 423.3 NPK angivna undantaget angående ”giltigt skäl” för utevaro kan tolkas på ett sätt som gör det möjligt att säkerställa en prövning av en ansökan om återupptagande av brottmålet i fall där den utevarodömde inte inställer sig personligen, utan endast genom ombud.

74 Om det visar sig att det inte är möjligt att tolka den bulgariska lagstiftningen på ett sätt som är förenligt med unionsrättens krav, är de nationella domstolarna skyldiga att underlåta att tillämpa varje nationell bestämmelse som strider mot artiklarna 8.4 andra meningen och 9 i direktiv 2016/343, vilka har direkt effekt (dom av den 19 maj 2022, Spetsializirana prokuratura (Rättegång mot en tilltalad som avvikit), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 28), utan att de behöver begära eller avvakta att lagstiftaren upphäver den med direktivet oförenliga lagbestämmelsen (se, analogt, dom av den 21 oktober 2021, ZX (Rättelse av åtalsbeslutet), C-282/20, EU:C:2021:874, punkterna 40 och 41 samt där angiven rättspraxis).

75 Mot bakgrund av det ovan anförda ska frågorna 1 a och b, 2 a och b samt frågorna 3 och 5–7 besvaras enligt följande. Artikel 8.4 andra meningen jämförd med artikel 9 i direktiv 2016/343

ska tolkas på följande sätt:

– I ett fall där en person i sin utevaro döms till ett fängelsestraff trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda, utgör dessa bestämmelser inte hinder för att det enda tillgängliga rättsmedlet efter utgången av fristen för att överklaga utevarodomen består i att till en annan domstol än den som meddelade domen ge in en begäran om en ny rättegång. Detta gäller dock under förutsättning att förfarandet för att begära en ny rättegång är förenligt med likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen. Denna förutsättning kräver bland annat att nämnda förfarande faktiskt medger att en ny rättegång genomförs i samtliga fall där det efter en prövning står klart att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda. Denna förutsättning är däremot inte uppfylld när den som begär en ny rättegång är skyldig att inställa sig personligen vid den behöriga domstolen, vid äventyr av att begäran annars avskrivs.

– I en medlemsstat vars lagstiftning föreskriver ett sådant förfarande för att begära en ny rättegång, krävs det enligt artikel 8.4 andra meningen jämförd med artikel 9 i direktivet att den utevarodömde, när denne underrättas om utevarodomen eller kort tid därefter, erhåller en kopia av domen i sin helhet samt lättbegriplig information dels om att han eller hon har rätt till en ny rättegång om villkoren i artikel 8.2 i samma direktiv inte var uppfyllda, dels om förfarandet för att begära en ny rättegång.

Fråga 1 c

76 Med hänsyn till svaret på frågorna 1 a och b, 2 a och b samt frågorna 3 och 5–7 saknas anledning att besvara fråga 1 c, eftersom den hänskjutande domstolen endast har ställt den frågan för det fall fråga 1 a och b ska besvaras nekande.

Fråga 2 c och d samt fråga 4

77 Den hänskjutande domstolen har ställt fråga 2 c och d för att få klarhet i huruvida artikel 8.4 andra meningen jämförd med artiklarna 9 och 10.1 i direktiv 2016/343 ska tolkas på så sätt att de krav som uppställs i detta direktiv är uppfyllda när en domstol som avgör ett brottmål i den tilltalades utevaro själv prövar huruvida villkoren i artikel 8.2 i direktivet är uppfyllda och, när så är aktuellt, i utevarodomen – av vilken en fullständig kopia ska överlämnas till den utevarodömde när denne sedermera grips – tar in en hänvisning om att denne har rätt till en ny rättegång.

78 Vidare har fråga 4 ställts för att få klarhet i huruvida det i en processuell ordning som bygger på att det vid handläggning i den tilltalades utevaro ska göras en prövning av frågan huruvida villkoren i artikel 8.2 i direktiv 2016/343 är uppfyllda krävs att domstolen ger både åklagaren och den frånvarande tilltalades försvarare möjlighet att yttra sig över denna fråga.

79 Av begäran om förhandsavgörande framgår dock att någon sådan ordning inte finns i bulgarisk rätt, eftersom den ordning som den bulgariska lagstiftaren har infört bygger på att Varhoven kasatsionen sad (Högsta domstolen) är exklusivt behörig att pröva en begäran om en ny rättegång och att i samband med detta kontrollera huruvida villkoren i artikel 8.2 i direktiv 2016/343 var uppfyllda. Den hänskjutande domstolen har förklarat att det på grund av särdragen i den aktuella processuella ordningen, och trots att den är övertygad om att nämnda villkor inte var uppfyllda i förevarande fall, inte ankommer på den att uttala sig i denna fråga.

80 Av svaret på frågorna 1 a och b, 2 a och b samt frågorna 3 och 5–7 framgår dessutom att direktiv 2016/343 inte utgör hinder för en processuell ordning som, i stället för att bygga på att den domstol som handlägger ett brottmål i den tilltalades utevaro ska göra en prövning av frågan huruvida villkoren i artikel 8.2 i direktivet är uppfyllda, bygger på att denna prövning ska göras av en annan domstol.

81 Detta förutsätter dock, vilket också framgår av svaret på dessa frågor, att en sådan processuell ordning inte strider mot vare sig likvärdighetsprincipen eller effektivitetsprincipen.

82 Såsom anförts ovan i punkterna 60, 62 och 69 skulle den i Bulgarien gällande processuella ordningen kunna strida mot effektivitetsprincipen och därmed vara oförenlig med unionsrätten. Den hänskjutande domstolen skulle därmed kunna stå inför en situation där den aktuella nationella lagstiftningen inte medför en garanti för tillgodoseendet av ”rätten till en ny rättegång eller annat rättsmedel”, i den mening som avses i artiklarna 8.4 andra meningen och 9 i direktiv 2016/343, vilka har direkt effekt (dom av den 19 maj 2022, Spetsializirana prokuratura (Rättegång mot en tilltalad som avvikit), C-569/20, EU:C:2022:401, punkt 28).

83 Enligt ovan i punkt 74 angiven rättspraxis gäller att om det inte är möjligt att göra en unionsrättskonform tolkning av den bulgariska lagstiftningen, så är den hänskjutande domstolen skyldig att underlåta att tillämpa varje nationell bestämmelse som strider mot artiklarna 8.4 andra meningen och 9 i direktiv 2016/343, utan att den behöver begära eller avvakta att lagstiftaren upphäver den med direktivet oförenliga lagbestämmelsen.

84 Vid sådana förhållanden finns det skäl att besvara fråga 2 c och d samt fråga 4, vilka ska prövas tillsammans, eftersom svaret på dessa frågor eventuellt kan vara avgörande för den fortsatta handläggningen av det nationella brottmålet.

85 Direktiv 2016/343 kan visserligen inte tolkas på så sätt att det innebär en skyldighet för en domstol som avgör ett brottmål i den tilltalades utevaro att i sitt avgörande uttala sig om rätten till en ny rättegång (domen VB I, punkt 31). Detta direktiv ger dock medlemsstaterna ett stort handlingsutrymme när det gäller hur det ska genomföras, och direktivet kan således inte heller tolkas på så sätt att det innebär ett förbud för en sådan domstol att under rättegången i den tilltalades utevaro pröva frågan huruvida villkoren i artikel 8.2 i direktivet är uppfyllda och, när dessa villkor inte är uppfyllda, i sitt avgörande ta in en hänvisning om att den tilltalade har rätt till en ny rättegång.

86 Såsom angetts i punkt 66 ovan kan synpunkter från både åklagaren och den tilltalades försvarare ha ett avgörande inflytande på bedömningen av frågan huruvida villkoren i artikel 8.2 i direktiv 2016/343 är uppfyllda. Av detta följer att en domstol som avgör ett brottmål i den tilltalades utevaro måste höra den tilltalades försvarare i samband med att den tar ställning till denna fråga.

87 Mot bakgrund av det ovan anförda ska fråga 2 c och d samt fråga 4 besvaras enligt följande. Artikel 8.4 andra meningen jämförd med artiklarna 9 och 10.1 i direktiv 2016/343 ska tolkas på så sätt att de krav som uppställs i detta direktiv är uppfyllda när en domstol som handlägger ett brottmål i den tilltalades utevaro själv prövar frågan huruvida villkoren i artikel 8.2 i direktivet är uppfyllda, efter att ha inhämtat synpunkter både från åklagaren och den tilltalades försvarare i denna fråga, och, om prövningen visar att nämnda villkor inte är uppfyllda, i utevarodomen – av vilken en fullständig kopia ska överlämnas till den utevarodömde när denne underrättas om domen eller kort tid därefter – tar in en hänvisning om att den dömde har rätt till en ny rättegång.

Fråga 8

88 Den hänskjutande domstolen har ställt fråga 8 för att få klarhet i huruvida artiklarna 8.4 andra meningen och 9 i direktiv 2016/343 ska tolkas på så sätt att de är tillämpliga både när en fällande dom och när en frikännande dom har meddelats efter en förhandling i den tilltalades utevaro.

89 Enligt den hänskjutande domstolen kan det nämligen inte uteslutas att VB kan komma att frikännas. Innan den fortsätter handläggningen av brottmålet mot VB i dennes utevaro och tar ställning till skuldfrågan vill den därför få klarhet i huruvida rätten till en rättvis rättegång skulle skyddas på ett adekvat sätt vid en frikännande dom som meddelas efter en förhandling i den tilltalades utevaro.

90 EU-domstolen gör i denna del följande bedömning. Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 33 och 34 i sitt förslag till avgörande är rätten till en rättvis rättegång, varav rätten att närvara vid rättegången utgör en väsentlig del, tillämplig i alla straffrättsliga förfaranden som kan leda till ett avgörande i vilket den tilltalades oskuld eller skuld fastställs. Av skälen 47 och 48 i direktiv 2016/343 framgår att Europadomstolens praxis avseende artikel 6 i Europakonventionen ska beaktas vid tolkningen av direktivet. Mot denna bakgrund ska fråga 8 besvaras utifrån Europadomstolens praxis, enligt vilken en tilltalad har en grundläggande rätt att under alla omständigheter närvara vid rättegången, även om det slutliga resultatet är till den tilltalades fördel (Europadomstolen, 15 december 2005, Vanyan mot Ryssland, CE:ECH:2005:1215JUD005320399, § § 20–25 och 67).

91 Att rätten att närvara vid rättegången har detta vida tillämpningsområde framgår för övrigt tydligt av själva ordalydelsen i artikel 8.2 i direktiv 2016/343, där det talas om ett ”avgörande om en misstänkts eller tilltalads skuld eller oskuld”.

92 Av denna formulering i artikel 8.2 i direktiv 2016/343 följer att begreppet ”avgörande” i artiklarna 8.4 och 9 i direktivet avser varje avgörande om den tilltalades skuld eller oskuld som meddelas i ett straffrättsligt förfarande.

93 Räckvidden av artiklarna 8.4 och 9 i direktiv 2016/343 kan nämligen inte skiljas från räckvidden av artikel 8.2 i direktivet, eftersom det är just bristande uppfyllelse av villkoren i artikel 8.2 som utgör grunden för den i artiklarna 8.4 och 9 angivna ”rätten till en ny rättegång eller annat rättsmedel”.

94 Den omständigheten att uttrycket ”när de grips” förekommer i artikel 8.4 i direktiv 2016/343 föranleder inte någon annan tolkning. Detta uttryck föregås nämligen av ordet ”särskilt”, av vilket framgår att ett gripande inte är det enda fall som avses i denna bestämmelse.

95 Av det ovan anförda följer att fråga 8 ska besvaras enligt följande. Artiklarna 8.4 andra meningen och 9 i direktiv 2016/343 ska tolkas på så sätt att dessa bestämmelser är tillämpliga både när en fällande dom och när en frikännande dom har meddelats efter en förhandling i den tilltalades utevaro.

Rättegångskostnader

96 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

1) Artikel 8.4 andra meningen jämförd med artikel 9 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden

ska tolkas på följande sätt:

– **I ett fall där en person i sin utevaro döms till ett fängelsestraff trots att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda, utgör dessa bestämmelser inte hinder för att det enda tillgängliga rättsmedlet efter utgången av fristen för att överklaga utevarodomen består i att till en annan domstol än den som meddelade domen ge in en begäran om en ny rättegång. Detta gäller dock under förutsättning att förfarandet för att begära en ny rättegång är förenligt med likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen. Denna förutsättning kräver bland annat att nämnda förfarande faktiskt medger att en ny rättegång genomförs i samtliga fall där det efter en prövning står klart att villkoren i artikel 8.2 i direktivet inte var uppfyllda. Denna förutsättning är däremot inte uppfylld när den som begär en ny rättegång är skyldig att inställa sig personligen vid den behöriga domstolen, vid äventyr av att begäran annars avskrivs.**

– **I en medlemsstat vars lagstiftning föreskriver ett sådant förfarande för att begära en ny rättegång, krävs det enligt artikel 8.4 andra meningen jämförd med artikel 9 i direktivet att den utevarodömde, när denne underrättas om utevarodomen eller kort tid därefter, erhåller en kopia av domen i sin helhet samt lättbegriplig information dels om att han eller hon har rätt till en ny rättegång om villkoren i artikel 8.2 i samma direktiv inte var uppfyllda, dels om förfarandet för att begära en ny rättegång.**

2) Artikel 8.4 andra meningen jämförd med artiklarna 9 och 10.1 i direktiv 2016/343

ska tolkas på följande sätt:

De krav som uppställs i detta direktiv är uppfyllda när en domstol som handlägger ett brottmål i den tilltalades utevaro själv prövar frågan huruvida villkoren i artikel 8.2 i direktivet är uppfyllda, efter att ha inhämtat synpunkter både från åklagaren och den tilltalades försvarare i denna fråga, och, om prövningen visar att nämnda villkor inte är uppfyllda, i utevarodomen – av vilken en fullständig kopia ska överlämnas till den utevarodömde när denne underrättas om domen eller kort tid därefter – tar in en hänvisning om att den dömde har rätt till en ny rättegång.

3) Artiklarna 8.4 andra meningen och 9 i direktiv 2016/343

ska tolkas på följande sätt:

Dessa bestämmelser är tillämpliga både när en fällande dom och när en frikännande dom har meddelats efter en förhandling i den tilltalades utevaro.

Underskrifter